

УДК: 636.09:619:578.824.1

О. В. Тітаренко, кандидат ветеринарних наук, доцент
Н. С. Корушак, здобувач вищої освіти СВО «Бакалавр»
Є. М. Цикаленко, здобувач вищої освіти СВО «Магістр»
Полтавська державна аграрна академія, м. Полтава
e-mail: elenaviktit@gmail.com

БІОЛОГІЧНІ ВЛАСТИВОСТІ ЗБУДНИКА СКАЗУ

Актуальність проблеми. Сказ залишається важливою проблемою, яка за нанесеними збитками серед інфекційних хвороб займає 5-те місце. Актуальність проблеми сказу зумовлена убівітарним поширенням хвороби та 100% летальністю. [4].

Мета: зробити огляд інформаційних джерел щодо вивчення біологічних властивостей збудника сказу.

Матеріали: доступні електронні інформаційні джерела щодо досліджень біологічних властивостей вірусу сказу.

Сказ – це гостре інфекційне захворювання всіх теплокровних тварин і людини, за якого уражається центральна нервова система з ознаками поліенцефаломієліту, супроводжується паралічами і завжди закінчується смертю [6]. Збудник сказу – вірус *Neorovetes rabi*, належить до роду *Lyssavirus* родини *Rhabdoviridae*. Віріон розміром 170–180 на 60–80 нм., має форму кулі, складається з серцевини (РНК спірального типу і матричного білка), оточеної ліпопротеїновою оболонкою з глікопротеїновими шипами. Глікопротеїн G відповідає за адсорбцію і проникнення вірусу в клітину, має антигенні і імуногенні властивості. Антитіла до нього нейтралізують вірус і виявляються в РН (рекції

нейтралізації). РНК складається з геномної одноланцюгової лінійної -РНК і білків: N-білка, L-білка і NS-білка. РНК є групоспецифічним антигеном, виявляється в РЗК, РІФ, РІП [1].

З початку 80-х років ХХ століття для характеристики штамів вірусів сказу та діагностики сказу у людей і тварин широко використовують МА. За результатами використання МА запропоновано таку класифікацію вірусу: серотип 1: містить усі фіксовані лабораторні штами вірусу сказу, прототипний штам CVS (Challenge Virus Standard) та більшість диких вірусів, що виділені від наземних ссавців, а також штами, виділені від комахоїдних кажанів у Північній Америці та кровосисних кажанів у Латинській Америці, серотип 2: прототипний штам Lagos Bat, який було спочатку виділено з мозкових тканин кажанів в Нігерії (Lagos Bat 1), потім від кажанів в Центральноафриканській Республіці (Lagos Bat 2), а також від кажанів в Гвінеї та від кішки в Зімбабве (Lagos Bat 3); серотип 3: прототипний штам Mokola, вперше виділений від землерийки в Нігерії та від людини (Mokola 1), потім від землерийок в Камеруні (Mokola 2) та в Центральноафриканській Республіці (Mokola 3) і від собак в Зімбабве (Mokola 5); серотип 4: прототипний штам Duvenhage, вперше виділений від людини в Північній Африці, потім від кажанів в Південній Африці та Зімбабве (Duvenhage 1, 2, 3), серотипи 5 та 6: нещодавно встановлені серотипи в Європі у кажанів, що позначені як серотип 5 (1 – European Bat Lyssa Virus) та 6 (2- EBLV) групи сказу; крім того, в Австралії від кажанів виділено вірус сказу, який, як припускають, може бути віднесений до серотипу 7. Патогенним для людини є віруси серотипів 1, 3-7 [2].

Вірус тропний до нейронів головного та спинного мозку і тканини слинних залоз [5].

Вірус сказу розвивається в мозковій тканині різних тварин: мишей, кролів, мурчаків, білих шурів, курчат, овець. Може бути адаптованим до культур тканин різних видів тварин: репродукується у первинних культурах клітин нирок хом'яка, ембріонів телят, овець та курей. Отже, нейротропізм вірусу сказу не є абсолютним. Вірус сказу патогенний для людини, хижих тварин родини собачих, котячих та кунячих, а також рукокрилих (кровосисних і комахоїдних летючих мишей) рідше хворіють на сказ коні свині жайні [3].

В епізоотології інфекції виділяють два типи збудника: вуличний (дикий, класичний) *Rabies virus*, що циркулює в природних умовах серед диких тварин і є патогенним для людини, та фіксований штам (*virus fixe*), вперше отриманий Луї Пастером шляхом багаторазових пасажів дикого вірусу через мозок кролів. Таким чином, фіксований вірус сказу здобув нові властивості: втратив патогенність для людини; втратив властивість виділятися зі слиною після парентерального введення; спричинює експериментальну хворобу з коротким (7-денним) інкубаційним періодом, має у 20–30 разів меншу інфікуючу дозу; не утворює тілець Бабеша – Негрі в мозку, через збережену імуногенність використовується для виготовлення антирабійних вакцин [5].

До родини ліссавірусів, крім вірусу сказу, належать ще 10 видів, об'єднаних у 7 основних генотипів (*Rabies virus*, *Mokola virus*, *Logos bat virus*, *Duvenhage virus*, *European bat lissa virus 1*, *European bat lissa virus 2*, *Australian bat lissa virus*) за філогенетичним походженням. Всі інші віруси зазначеного роду здатні спричиняти у людей хвороби з ураженням ЦНС, які іноді дуже нагадують симптоми класичного сказу. Головним джерелом зараження більшістю цих вірусів є кажани [5].

Збудник сказу не стійкий в зовнішньому середовищі. Аутолітичні процеси та гниття викликають загибель збудника в головному мозку трупів в залежності від температури через 5-90 днів. В поверхневих шарах ґрунту вірус може зберігатися 2-3 міс. Вірус сказу менш стійкий до дії температур та рН середовища, у порівнянні зі збудниками інших особливо небезпечних хвороб тварин. Низькі температури та гліцерин консервують вірус. В замороженому стані вірус зберігається протягом багатьох років. Вірус сказу чутливий до дії високих температур. При 70°C він інактивується миттєво, при 60°C – протягом 5-10 хв., при 50°C - за 60 хв., при 35°C - за 20-22 дні, при 23°C - за 28-53 дні. Ультрафіолетові промені руйнують вірус за 5-10 хв. Дезінфікуючі речовини (1-5% розчин формальдегіду, 3-5% розчин соляної кислоти, хлорне вапно, 5-7% розчин йоду, 45-70% етиловий спирт, 1% розчин мила)

інактивують вірус сказу протягом 5 хв. Сонячні промені при температурі 5-60°C знезаражують вірус через 5-7 днів, при 16-18°C – через 3-4 дні, при 37°C – через 40 год. Вірус стійкий при рН 5-10, добре зберігається в ліофілізованому стані [2].

Висновки: 1. До родини ліссавірусів, крім вірусу сказу, належать ще 10 видів, об'єднаних у 7 основних генотипів за філогенетичним походженням.

2. Природним джерелом збудника сказу в Україні є дикі червоні лисци.

3. Збудник сказу не стійкий у зовнішньому середовищі.

4. Незважаючи на значні досягнення в дослідженні проблем сказу та розробці нових методів профілактики та діагностики цієї хвороби, сказ і надалі залишається актуальною проблемою, що потребує подальшого вивчення та розробки нових більш ефективних імунобіологічних препаратів для його профілактики.

Література

1. Вірус сказу, біологічні властивості. Загальна характеристика захворювання. Фармакологічні препарати для діагностики, лікування та профілактики [Електронний ресурс]: / Джерело доступу: <https://studfiles.net/preview/6808247/page:10/>

2. Збудник сказу: Електронний ресурс. Джерело доступу: <https://studfiles.net/preview/>

3. Зоонози вірусної етіології. Сказ [Електронний ресурс]: / Джерело доступу: http://intranet.tdmu.edu.ua/data/cd/infect_desease/html/Skaz/Skaz.htm

4. Кіселік І.О., Зінчук О.М. Особливості клініки та діагностики сказу (огляд літератури та власні спостереження) [Електронний ресурс]: / Джерело доступу: <http://infectio.lviv.ua/osoblyvosti-kliniky-ta-dialnostyky-skazu/>

5. Малий В.П. Сказ. Клінічна імунологія. Інфектологія. Алергологія [Електронний ресурс]: / Джерело доступу: <https://kiai.com.ua/ru-issue-article-1280/Skaz>

6. Ще раз про сказ [Електронний ресурс]: / Джерело доступу: <http://oblvvet.org.ua/>